

УДК 930:2-9 «2004-2013»

А. І. Федорова

**«ЛИПОВАНЕ: ИСТОРИЯ И КУЛЬТУРА РУССКИХ
СТАРООБРЯДЦЕВ»: ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РОБОТИ
(2004-2013)**

Подається короткий огляд конференцій та проблематики статей, опублікованих у наукових збірках «Липоване: история и культура русских старообрядцев» впродовж 2004-2013 рр.

Ключові слова: липовани, старообрядці, конференція, збірка наукових праць.

2013 р. вийшов друком ювілейний 10-й випуск збірки «Липоване: история и культура русских старообрядцев», тому мені, як члену редакційної колегії, хотілося підвести певні підсумки десятирічної роботи.

Збірки наукових праць [1-10], що виходили в світ з 2004 року, — це передусім результати однойменних науково-практичних конференцій. Про конференції хотілося б сказати декілька слів окремо, оскільки вони кардинально відрізняються від звичних для нас, в деякій мірі, камеральних конференцій. За задумом засновників проведення конференцій кандидата історичних наук, доцента О. Прігаріна (ОНУ ім. І. І. Мечникова) та о. Ніколи Бобкова (с. Стара Некрасівка Ізмаїльського р-ну Одеської обл.), вони представляють собою своєрідний діалог між науковцями та самими липованами, старообрядцями. Конференції приурочуються, як правило, до храмового свята, яке дуже пишно святкується: з'їзджаються старообрядці з інших міст та сіл, і не тільки околиць. В сучасний період стало можливим відвідування свят і старообрядцями з інших регіонів, і навіть країн — Росії, Молдови, Румунії. Науковці разом з прихожанами відстоюють службу, після якої на святковому обіді біля церкви та після нього є можливість поспілкуватися зі старообрядцями, історію та культуру яких вони досліджують. Отже, на таких конференціях відбуваються зустрічі дослідників і носіїв культури, що знімає своєрідну дистанцію між ними, оскільки, як відомо, старообрядці завжди до чужих відносилися з підозрою, а в останні десятиліття приводом до цього стали ще й часті крадіжки ікон, що дуже насторожує місцеве

населення, яке неохоче «іде на контакт». Під час зустрічей науковці ведуть бесіди з прихожанами, уточнюють свої доробки, обмінюються думками між собою, знайомлять як дослідників, так і небайдужих старообрядців зі своїми доробками тощо.

1-а конференція відбулася 8–10 жовтня 2004 р. в с. Стара Некрасівка Ізмаїльського р-ну Одеської області; приурочена вона була до храмового свята — Святого Апостола Іоанна Богослова.

2-а — 6–8 листопада 2005 р. (м. Кілія — с. Василівка), приурочена до храмового свята Св. Димитрія в с. Василівка Кілійського р-ну Одеської області.

3-я — 8–11 жовтня 2006 р. (м. Ізмаїл — с. Стара Некрасівка).

4-а — 20–23 вересня 2007 р. (м. Вилкове Кілійського р-ну Одеської обл.), приурочена до свята Різдва Пресвятої Богородиці.

5-а — 10–14 вересня 2008 р. (с. Муравлівка Ізмаїльського р-ну). Конференція приурочена до престольного свята колишнього жіночого монастиря «Усекновения Честная Главы Иоанна Предтечи» (1909–1951). Особливістю цієї зустрічі було встановлення учасниками конференції разом з духовними наставниками пам'ятного хреста на місці колишнього монастиря.

6-а — 18–21 вересня 2009 р. (с. Нова Некрасівка Ізмаїльського р-ну), зустріч приурочена до 180-річного ювілею переселення некрасівців із Добруджи до Бессарабії 1829–1830 рр. та виникнення Кугурлуя (стара назва с. Нова Некрасівка). За традицією попередньої конференції був встановлений пам'ятний хрест на місці колишнього чоловічого монастиря Архангела Михаїла (1863–1947). До речі, цей монастир був довгий час центром Ізмаїльської єпархії.

7-а — 22–24 жовтня 2010 р. у м. Києві. Вперше місцем проведення конференції стала не Одеська область. Це була одна з найбільш представницьких конференцій, в якій взяло участь більше 70 осіб з України, Росії, Білорусі, Польщі, Молдови, Румунії та ін. В рамках конференції було проведено засідання Комісії з дослідження старообрядництва при Міжнародному комітеті славістів.

8-а — 6–10 жовтня 2011 р. (с. Стара Некрасівка — м. Ізмаїл — с. Нова Некрасівка — с. Муравлівка), приурочена до

200-річного ювілею переселення некрасівців до Бессарабії (відлік ведеться від Указу російського імператора Олександра I від 25 липня 1811 р. про дарування некрасівцям османської Добруджи прав і свобод, визначення умов, на яких вони могли переселитися на територію Російської імперії).

9-а — 24–28 жовтня 2012 р. (с. Мирне Кілійського р-ну Одеської обл.).

10-а — 19–21 вересня 2013 р. (м. Кишинів — с. Покровка, Республіка Молдова). Вперше місце проведення конференції перетнуло кордони України.

Етнонімом «липоване» прийнято називати старообрядців, що мешкають на території Румунії, України, Республіки Молдова та частково Болгарії (див. статті Н. Абакумової-Забунової з цієї проблематики в аналізованих збірках [V, с. 17–22; 9, с. 22–29.]). Але, незважаючи на присутність у назві конференції і збірника ключового слова «липоване», роботи дослідників торкаються усіх старообрядців — різних напрямлень, різних регіонів.

В збірниках свої наукові доробки публікують вчені з України, Росії, Молдови, Румунії, Італії, Болгарії, Польщі, Білорусі, Угорщини.

Матеріал розміщується по наступним розділам: «Історія» (всього з I по X випуск в цьому розділі надруковано 112 робіт), «Мистецтвознавство» (9), «Етнографія» (з III випуску розділ називається «Культура»; всього надруковано 98 статей), «Мова, література» (26), з II випуску додалися ще два розділи — «Сучасність» (8) та «Рецензії. Обзори. Хроніки» (24), з III вип. — «Публікація джерел» (24), з VII вип. — «Біографії» (2), «Общини та храми» (8), з IX вип. — «Книжність» (3). Отже, найбільш репрезентабельними виступають розділи «Історія» та «Культура».

З першого випуску збільшилася і кількість опублікованих статей, і обсяг збірника: I вип. — 22 статті (19 др. арк.), II — 29 (25 др. арк.), III — 26 (22 др. арк.), V — 40 (32 др. арк.), VI — 41 (36 др. арк.), VII — 40 (33 др. арк.), VIII — 33 (27,5 др. арк.), IX — 28 (25,5 др. арк.), X вип. — 28 (25 др. арк.). У IV вип. надрукована монографія «Карячка — Мирное: очерки прошлого и традиций», що містить 27 статей (24,5 др. арк.). Основою для підготовки монографії став збір історико-етнографічного матеріалу в с. Мирне Кілійського р-ну Одеської

області під час експедицій 1997, 1999 та 2000 років. Польовий матеріал також доповнений архівним.

Публікації науковців у збірниках супроводжуються якісними фотографіями, більшість з яких не була відома дослідникам і вперше вводиться до широкого наукового вжитку.

Пріоритетне місце в збірнику займає історія та культура саме липован, оскільки саме ця тематика представляє більший інтерес аудиторії (я маю на увазі місцеве населення, яке приймає учасників конференції).

Чимало уваги приділяється дослідженню історії культових споруд старообрядців: старообрядницьких монастирів Ізмаїльщини в роки Великої Вітчизняної війни (М. Михайлуца [1, с. 71–76]), церкви та монастиря с. Муравлівка (О. Прігарін [6, с. 46–58]), м. Вилкове (А. Федорова [5, с. 39–50]), Никольського монастиря поблизу Тучкова (м. Ізмаїл) (А. Федорова [6, с. 35–39]), Кугурлуйського (А. Федорова [7, с. 71–77]) та Серковського (Н. В. Абакумова-Забунова [8, с. 7–14]) монастирів, Успенського собору в Білій Криниці (Л. Варварич (о. Леонтій) [8, с. 31–34]) та ін.

Звертається увага як на історію окремих «липованських» поселень — Нової Некрасівки (І. Кучерявенко [7, с. 115–117]), Старої Некрасівки (І. Чебан [3, с. 71–80]), Болграда (І. Пушков [6, с. 100–123]), Кагулу (П. Любич [7, с. 118–128; 8, с. 59–65]), Кунічі (Н. В. Абакумова-Забунова [10, с. 47–56]), так і подається більш загальна характеристика, наприклад, щодо виникнення та формування старообрядницьких общин на Дунаї у XVIII — першій третині XIX ст. (О. Прігарін [1, с. 11–32; 3, с. 3–26]; І. Кучерявенко [1, с. 67–70]), становища старообрядницьких общин на території Південної Бессарабії у середині XIX ст. (А. Федорова [1, с. 51–58]), появи та чисельності липован на Буковині наприкінці XVIII — початку XX ст. (М. Чучко, А. Гостюк [1, с. 33–40]), виникнення та розвитку старообрядницьких поселень на території Молдови (А. Болученкова [7, с. 61–67]). Окрема увага приділяється положенню старообрядців в період румунської влади (А. Варона [6, с. 68–70]), Л. Варварич (о. Леонтій) [5, с. 103–108], А. Федорова [10, с. 105–114], І. Кучерявенко [6, с. 130–132]).

Вводяться в науковий обіг нові документи з фондів Ізмаїльського архіву (А. Галкіна [5, с. 115–130; 6, с. 167–172; 7, с. 159–

161], А. Галкіна, О. Дьомін [2, с. 71–76; 3, с. 91–100], О. Дьомін [6, с. 68–75], Л. Боурош [3, с. 115–116]), з фонду Канцелярії архієпископа Московського та всея Русі Російського державного архіву давніх актів (В. Осіпов [6, с. 160–166; 9, с. 112–114]), Архіву зовнішньої політики Російської імперії (С. Інікова [7, с. 139–146]; О. Прігарін, Д. Сень [8, с. 66–87]) тощо. Також друкуються документи, матеріали, що були виявлені в середовищі старообрядців під час археографічних експедицій (О. Маголу [6, с. 143–150]; А. Федорова [8, с. 90–92; 9, с. 115–118]).

З етнографічних досліджень липован можемо виділити праці з весільної обрядовості (Б. Бондарюк, І. Сандуляк [5, с. 194–198]; О. Чернова, [9, с. 180–181], В. Гуляновська [3, с. 155–160], С. Інікова [8, с. 123–144]) А. Леснікова [9, с. 128–135], родильної обрядовості (Г. Захарченко [1, с. 115–118]); Г. Захарченко, О. Петрова [2, с. 157–160]; Г. Стоянова, А. Троцик [3, с. 151–154], А. Троцик [2, с. 155–156], календарної (С. Інікова [7, с. 201–208], І. Младінова [10, с. 152–154], Т. Паніот [2, с. 164–172]), народної медицини (Н. Серебряннікова [1, с. 119–122; 2, с. 161–163]), матеріальної культури, а саме житла (В. Грабян, М. Чучко [5, с. 171–173]; Н. Душакова [7, с. 235–237; 8, с. 115–122; 9, с. 172–179]), одязі (В. Ліпінська [5, с. 178–184; 7, с. 174–184, с. 185–192], І. Шишкіна [5, с. 188–190]), дослідження прізвиськ (О. Виногорова [6, с. 250–253]) та ін.

Іконі як головному атрибуту християнської віри у збірнику присвячено окремі статті Ю. Горбунова [1, с. 87–96; 2, с. 85–98]), Н. Грідневої [1, с. 97–102; 2, с. 99–100], В. Білого [1, с. 103–108], С. Інікової [9, с. 136–148], М. Красіліна [10, с. 147–151].

У випусках щорічника публікуються і статті щодо різних аспектів історії старообрядницьких поселень на території України — Харківщини (П. Єремєєв [3, с. 127–132; 6, с. 59–67; 8, с. 15–18; 9, с. 30–35 та ін.], А. Черкашин [2, с. 65–68], О. Обсценко [7, с. 44–48], В. Потоцький [5, с. 77–88]), Чернігівщини (Л. Григор'єва [8, с. 42–46]), Донеччини (Я. Комар [7, с. 136–138]), Поділля (С. Таранець [3, с. 61–66; 7, с. 95–100]), Стародубщини (Ю. Волошин [1, с. 41–50; 2, с. 31–44; 3, с. 31–50]), Криму (О. Бельський [5, с. 109–114]) та ін.

В збірках представленні також дослідження старообрядництва в різних регіонах світу: Далекий Схід і Китай (Ю. Аргу-

дяєва [9, с. 36–60; 10, с. 66–95], І. Шевнін [7, с. 88–94]), Сибір (О. Дутчак [3, с. 51–60]; В. Ліпінська [6, с. 76–84], С. Васильєва [6, с. 85–88]), Урал і Поволжжя (О. Данілко [5, с. 61–70], Латвії (П. Алексєєв [10, с. 66–68]), Болгарії (К. Анастасова [1, с. 77–82], І. Думініка [8, с. 47–49]), Польщі (М. Глузовський [7, с. 250–256], М. Зюлковська [8, с. 151–156], М. Коздра [6, с. 265–270] та ін.

Нами проведений доволі короткий огляд праць, опублікованих у збірці «Липоване: історія і культура руских старообрядцев» за десять років. Головний акцент зроблений саме на «липованській» історії. Можна констатувати, що визначена збірка надає широкий історіографічний та джерелознавчий матеріал для вивчення різноманітних аспектів історії та культури старообрядців. Цілком можна погодитися зі словами О. Пригаріна, що збірка стала: *«своеобразной вертикалью для коммуникации между представителями различных поколений, дисциплин, центров и т. д. А, следовательно, ...выполняет важную роль механизма преемственности поколений и передачи опыта»* [10, с. 11].

Робота з проведення конференцій та видання збірки наукових праць «Липоване: історія і культура руских старообрядцев» на цьому не завершується. Цього року проведення 11-ї Міжнародної наукової конференції планується на 28–30 вересня 2014 р. в м. Чернівці — с. Біла Криниця.

Джерела та література

1. Липоване: історія і культура руских-старообрядцев. — Одеса, 2004. — Вып. I.
2. Липоване: історія і культура руских-старообрядцев. — Одеса, 2005. — Вып. II.
3. Липоване: історія і культура руских-старообрядцев. — Одеса, 2006. — Вып. III.
4. Липоване: історія і культура руских-старообрядцев. — Одеса, 2007. — Вып. IV.
5. Липоване: історія і культура руских-старообрядцев. — Одеса, 2008. — Вып. V.
6. Липоване: історія і культура руских-старообрядцев. — Одеса, 2009. — Вып. VI.
7. Липоване: історія і культура руских-старообрядцев. — Одеса — Измаил, 2010. — Вып. VII.
8. Липоване: історія і культура руских-старообрядцев. — Одеса — Измаил, 2011. — Вып. VIII.

9. Липоване: история и культура русских-старообрядцев. — Одесса — Измаил, 2012. — Вып. IX.
10. Липоване: история и культура русских-старообрядцев. — Одесса — Измаил, 2013. — Вып. X.

Анотації

Федорова А. И. «Липоване: история и культура русских старообрядцев»: основные направления работы (2004–2013)

В статье подается краткий обзор международных конференций и проблематики статей, опубликованных в научных сборниках «Липоване: история и культура русских-старообрядцев» на протяжении 2004–2013 годов.

Ключевые слова: липоване, старообрядцы, конференция, сборник научных трудов.

Fedorova A. I. «Lipovans: History and Culture of Russian Old Believers»: The main areas of work (2004–2013)

The article gives a brief overview of international conferences and range of problems of articles published in the scientific digests «Lipovans: History and Culture of Russian Old Believers» from 2004 to 2013.

Key words: Lipovans, Old Believers, a conference, a collection of scientific papers.

Надійшла до редакції 8 квітня 2014 року